

Viite: LUONNOS 4.5. / 5.11.2014

Asia: LUONNOS HALLITUKSEN ESITYKSEKSI LAIKSI KUNNAN VELVOLLISUUDESTA JÄRJESTÄÄ ERÄITÄ TERVEYDENHUOLLON PALVELUJA ERÄILLE ULKOMAALAISILLE JA LAIKSI YLITTÄVÄSTÄ TERVEYDENHUOLLOSTA ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA

Ihmisoikeusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi kunnan velvollisuudesta järjestää eräitä terveydenhuollon palveluja eräille ulkomaalaisille ja laiksi rajat ylittävästä terveydenhuollosta annetun lain muuttamisesta.

Ihmisoikeusliitto pitää lakia kunnan velvollisuudesta järjestää eräitä terveydenhuollon palveluja eräille ulkomaalaisille ja lain muuttamista rajat ylittävästä terveydenhuollosta hyvin tervetulleena. Ihmisoikeusliiton mielestä on erittäin tärkeää, että lakiesitys viedään eduskuntaan tällä hallituskaudella.

Ihmisoikeusliitto kiittää työryhmää perusteellisesta selvitystyöstä. Luonnoksessa on viitattu laajasti Suomea oikeudellisesti velvoittaviin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Keskitymme tässä lausunnossa seuraaviin kysymyksiin: henkilöllinen soveltamisala, järjestysvelvollisuuden laajuus sekä kustannusten korvaaminen.

2 §. Henkilöllinen soveltamisala

Ihmisoikeusliiton mielestä lain henkilöllisen soveltamisalan tulee kattaa myös EU-, Eta- ja Sveitsin kansalaiset sekä Suomeen muualta kuin EU- tai Eta-valtiosta tai Sveitsistä tulleet henkilöt, joiden oleskeluluvan tai viisumin edellytyksenä on ollut yksityinen sairaskorvaus, mutta vakuutusturva on päätynyt tai se ei ole kattava. Osa Suomessa oleskelevista EU-, Eta- ja Sveitsin kansalaisista elää käytännössä paperittomien kaltaisessa tilanteessa, koska heillä ei ole pääsyä peruspalveluiden piiriin, sillä he eivät ole lähtömaansa sairaskorvauksen piirissä. Heitä ei tule rajata lain henkilöllisen soveltamisalan ulkopuolelle.

Tuomme tässä kohdassa esiin ulkomaalaisten metsämarjanpoimijoiden tilanteen Suomessa. Vaikka poimijat selvästi tekevät työtä ja tietyt yritykset ovat tilanneet heidät, heillä ei ole työsopimuksia. Näin ollen he ovat sekä työoikeuksien näkökulmasta että terveyteen pääsyn osalta käytännössä kokonaan oikeudettomassa tilassa. Tämänkaltaisessa tilanteessa olevien ihmisten tulee Ihmisoikeusliiton mielestä kuulua soveltamisalan piiriin.

YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 6/1976, TSS-sopimus), YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS60/1991) ja YK:n kaikkinaisten naisten syrjinnän kieltävän yleissopimuksen (SopS 68/1986) lähtökohtana on, että oikeus terveyteen tulee turvata yhdenvertaisesti kaikille valtion lainkäyttöpiirissä oleville henkilöille.

Ihmisoikeusliitto painottaa, että paperittomien lasten lisäksi myös lasten, jotka ovat EU-, Eta- ja Sveitsin kansalaisia, tulee kuulua lain henkilöllisen soveltamisen piiriin. Suomen viranomaisilla on velvollisuus tarjota heille terveydenhuollon palveluita samoin perustein kuin

lapsille, joilla on kotikunta Suomessa. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 24. artiklan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat, että lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Sopimusvaltiot pyrkivät varmistamaan, ettei yksikään lapsi joudu luopumaan oikeudestaan nauttia tällaisista terveyspalveluista. Sopimuksen 2. artikla velvoittaa sopimusvaltiot takaamaan sopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista syrjintää.

YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän kieltävän yleissopimuksen 12. artiklan mukaan valtioiden tulee varmistaa riittävät perhesuunnitteluun, raskauteen, synnytykseen ja synnytyksen jälkeiseen aikaan liittyvät palvelut. Sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin naisten syrjinnän poistamiseksi terveydenhoidon alalla, sekä varmistaa terveydenhoitopalvelujen saannin, mukaan lukien perhesuunnitteluun liittyvät palvelut, miesten ja naisten tasa-arvon pohjalta. Näin ollen myös EU- ja ETA-maiden ja Sveitsin kansalaisten tulee olla oikeutettuja raskauteen ja synnytykseen liittyviin palveluihin mukaan lukien ehkäisyneuvonta ja raskauden keskeytys. Heidän tulee saada näitä terveydenhuollon palveluita samoin periaattein kuin tyttöjen ja naisten, joilla on kotikunta Suomessa.

4 §. Järjestämisvelvollisuuden laajuus

Ihmisoikeusliitto haluaa kiinnittää huomiota välttämättömiksi arvioitujen terveydenhuollon palveluiden määrittelyyn. Terveydenhuollon ammattilaisen tulisi aina määritellä henkilön hoidon tarve hänen terveydentilansa perusteella, eikä hänen oleskelunsa oikeudellisella statuksella tulisi olla minkäänlaista roolia hoidon tarpeesta päätettäessä. Tämän ovat todenneet myös EU:n perusoikeusvirasto¹ sekä Ruotsin viranomaiset². EU:n perusoikeusvirasto on todennut, että terveyspalveluja täytyy tarjota henkilön hoidon tarpeen mukaan samoin periaattein kuin kansalaisille. Tätä johtopäätöstä tukevat myös kansanterveydelliset näkökulmat. Myös Ruotsin viranomaiset pitävät välttämättömän hoidon käsitettä ongelmallisena. Ruotsissa paperittomien hoitoa koskevassa viranomaisohjeistuksessa todetaan, että ei ole mahdollista eritellä, mitkä diagnoosit tai toimenpiteet kuuluvat välttämättömän hoidon piiriin. Tästä syystä terveydenhuoltoalan ammattilaisen tulisi aina ratkaista henkilön hoidon tarve hänen terveydentilansa perusteella.

Samantasoisien hoidon tarjoamiseen velvoittavat myös Suomea oikeudellisesti velvoittavat kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Kuten esityksessä todetaan, YK:n TSS-sopimuksen oikeutta terveyteen koskevan 12. artiklan 1. kohdan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat

---

¹ MEETING “ACCESS TO HEALTHCARE FOR MIGRANTS IN AN IRREGULAR SITUATION”, HELD ON 2 MARCH 2012 AT THE FRA

² Vård för papperslösa. Vård som inte kan anstå, dokumentation och identifiering vid vård till personer som vistas i landet utan tillstånd. Socialstyrelsen 2014.

jokaiselle oikeuden nauttia korkeimmasta saavutettavissa olevasta ruumiin- ja mielenterveydestä. TSS-sopimuksen 2. artiklan toisen kohdan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat taakamaan, että yleissopimuksessa mainittuja oikeuksia käytetään ilman minkäänlaista rotuun, väriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa syrjintää.

Lisäksi kansainvälisissä sopimuksissa korostetaan valtioiden erityistä velvollisuutta suojella haavoittuvia tai haavoittuvassa elämäntilanteessa olevia henkilöitä ja vastata heidän erityisiin terveystarpeisiinsa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on tulkinut kaikkien paperittomien kuuluvan haavoittuviin ryhmiin. Tapauksessa Aden Ahmed v. Malta (2013) EIT piti asianosaista haavoittuvaisena juuri sen perusteella, että hän oli oleskellut maassa ilman voimassaolevaa oleskelulupaa. Samoin ratkaisussa Mubilanzila Mayeka & Kaniki Mitunga v. Belgia (2006) EIT totesi, että henkilö oli erittäin haavoittuvainen paitsi nuoren ikänsä takia, myös siitä syystä, että hän oli oleskellut maassa ilman voimassaolevaa oleskelulupaa. EIT:n käytännön perusteella haavoittuviin ryhmiin kuuluvien ihmisten piiri on laajempi kuin raskaana olevat lapsen ja naiset, joihin esityksessä viitataan.

5 §. Kustannusten korvaaminen

Ihmisoikeusliiton mielestä luonnoksen esitys tosiasiallisten kustannusten perimisestä tulee poistaa. Luonnoksen 5 § asettaa lähtökohtaisesti haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset muita huonompaan asemaan heidän alkuperänsä perusteella, koska heidän maksuvelvollisuutensa perustuisi palvelun tuottamisesta aiheutuviin tosiasiallisiin kustannuksiin.

Kuten luonnoksessa todetaan, kiireellinen hoito kuuluu perustuslain 19 §:n 1. momentissa tarkoitetun subjektiivisen oikeuden piiriin. Siihen on jokaisella oikeus riippumatta esimerkiksi siitä, oleskeleeko henkilö maassa laillisesti vai ilman voimassaolevaa oleskelulupaa. Myös muilta osin kysymys on perustuslain 19 §:n 3. momentissa julkiselle vallalle asetetusta velvollisuudesta turvata jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut sekä edistää väestön terveyttä. Perustuslakivaliokunta³ on tältä osin katsonut myös, että terveyspalvelujen saatavuutta arvioitaessa on otettava huomioon myös muut perusoikeudet, kuten yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltäminen sekä oikeus elämään.

Siltä osin kuin lain piirissä olevien henkilöiden maksuvelvollisuus on muita korkeampi, ehdotus on ongelmallinen niin perustuslain 6 §:n 2. momentin, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 12. lisäpöytäkirjan kuin YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 26. artiklassa määriteltyjen syrjintäkieltojen näkökulmasta. Esimerkiksi YK:n ihmisoikeuskomitea on katsonut jäsenvaltion loukanneen 26. artiklan mukaista syrjintäkieltoa muun muassa kahdessa tunnetussa Hollantia koskevassa ratkaisussa⁴, joissa naisten oikeus eräiden sosiaaliturvaetuksien saamiseen oli heikompi kuin miesten.

---

³ PeVL 30/2013 vp, PeVL 36/2012 vp ja HE 309/1993 vp, s. 71

⁴ Zwaan-de Vries v. the Netherlands ja Broeks v. the Netherlands

Luonnos hallituksen esitykseksi lähtee siitä, että valtio korvaisi kunnille niille aiheutuneet kustannukset tilanteissa, joissa henkilö ei pysty korvaamaan tosiasiallisia kuluja. On tiedossa, että useilla nk. paperittomilla ei olisi mahdollisuutta korvata hoidon tosiasiallisia kustannuksia. Pidämme ongelmallisena, että lakiesitys lähtökohtaisesti loisi maksujärjestelmän, jota ei ole tarkoitukseen pystyä toteuttamaan. Näin ollen voidaan kysyä, toimisiko perimisvaatimus pikemminkin pelotteena ja vähentäisi hoidon tarpeessa olevien, haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten hoitoon hakeutumista. Tämä puolestaan on ongelmallista paitsi yhdenvertaisuuden näkökulmasta myös terveystaloudellisesta näkökulmasta. Esimerkiksi tarttuvien tautien, kuten Ebolan tai tuberkuloosin, leviämistä on edistänyt juuri se, että hoitoa tarvitsevat eivät mm. syrjinnän takia voi tai halua hakeutua hoitoon. Kansanterveydellisistä näkökulmista paperittomia ja myös EU-maiden kansalaisia, joilla sairausvakuutusta ei ole, tulisi kannustaa hakeutumaan terveydenhuollon piiriin, ei päinvastoin.

Kuten luonnoksessa todetaan, YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen toimeenpanoa valvova YK:n naisten oikeuksien komitea on ilmaissut oikeudesta terveyden antamassaan yleiskommentissa huolensa siitä, että terveyspalveluista perittävät korkeat maksut voivat käytännössä muodostua esteeksi tämän oikeuden tehokkaalle toteutumiselle. Komitean näkemyksen mukaan terveyspalvelut tuleekin toteuttaa siten, että ne ovat myös taloudellisesti kaikkien saavutettavissa.

Helsingissä marraskuun 12. päivänä 2014
Ihmisoikeusliitto ry

Päivi Mattila

Pääsihteeri

Lisätiedot:

Nada Al Omair

nada.alomair@ihmisoikeusliitto.fi, 044 742 0404